

Mottagare: Justitiedepartementet
Kopia: Näringsdepartementet

En ny myndighet för att stärka det psykologiska försvaret

Justitiedepartementets dnr Ju2020/02293/SSK

1. Sammanfattning

Livsmedelsverket ställer sig positivt till förslaget att samla ansvaret för psykologiskt försvar hos en myndighet som kan ge stöd till oss och andra myndigheter genom kunskapsspridning, utbildning och förmedling av forskningsresultat. Vi tror att ett samlat ansvar för området kan stärka Livsmedelsverket och hela Sverige i arbetet med dessa frågor.

Livsmedelsverket vill samtidigt framhålla utmaningen för ett demokratiskt och öppet samhälle att bevaka och hantera desinformation och informationspåverkan. Det är en svår balansgång mellan att främja öppenhet och att vara vaksam. Var går gränsen för vad och som ska bevakas och motarbetas, och vilka metoder är acceptabla?

Utredningen väcker också en del frågor, bland annat kring risken för otydlighet i ansvar mellan den nya myndigheten och MSB, risk för dubbelarbete för berörda myndigheter och risk för ett tapp i förmågan under den tid som den nya myndigheten inrättas och den första tiden innan myndigheten är fullt verksam.

Livsmedelsverket anser att det är av stor vikt att åtgärder vidtas för att stävja dessa risker.

2. Livsmedelsverkets synpunkter

Livsmedelsverkets synpunkter är samlade under rubriker som korresponderar med motsvarande avsnitt i utredningen. Kursiv text är citerad ur utredningen.

2.1 1.1 Förslag till förordning (2021:xyz) med instruktion för Myndigheten för psykologiskt försvar

1 § Det psykologiska försvarets ändamål är att värna det öppna och demokratiska samhället, den fria åsiktsbildningen samt Sveriges frihet och oberoende.

Det är mycket positivt med den starka betoningen på att skydda de demokratiska värdena, och däri ligger också den största utmaningen i arbetet med ett psykologiskt försvar: Att inom ramen för demokrati och yttrandefrihet – och värnandet och främjandet av dessa –

2020-10-19

Dnr 2020/02205
Saknr 1.1.3

ändå hitta redskap för att hantera otillbörlig informationspåverkan. Det är en svår balansgång mellan att främja, och att ändå vara vaksam. Var går gränsen för vad och som ska bevakas och motarbetas, och vilka metoder är acceptabla? Detta är en av de största utmaningarna för arbetet med psykologiskt försvar. För att klara den balansakten behöver det finnas en dialog och en tydlighet kring till exempel vilken typ av incidenter som olika myndigheter ska rapportera in till den nya myndigheten.

2.2 2.1 Uppdraget

hur myndigheten ska samverka med berörda myndigheter och andra aktörer som bedöms ha eller bör ha uppgifter inom det psykologiska försvaret,

Livsmedelsverket anser inte att det framgår i utredningen hur denna samverkan ska ske med oss eller andra berörda myndigheter. Utan den informationen är det svårt för Livsmedelsverket att lämna mer underbyggda svar på vilka konsekvenser och effekter som samverkan med den nya myndigheten får.

2.3 9.1 Övergripande inriktning för en ny myndighet

Livsmedelsverket ser det som positivt att samla ansvaret för psykologiskt försvar hos en myndighet som kan ge stöd till oss och andra myndigheter genom kunskapsspridning, utbildning och förmedling av forskningsresultat. Vi tror att ett samlat ansvar för området kan stärka Livsmedelsverket och hela Sverige i arbetet med dessa frågor.

Det är omöjligt för en enskild myndighet att hålla sig uppdaterad på den snabba medieutvecklingen och de möjligheter som skapas för otillbörlig informationspåverkan. Därför är det helt nödvändigt att en utpekad myndighet får huvudansvaret för detta.

Livsmedelsverket är medvetet om att det inte ingår i utredningens uppdrag att analysera huruvida det är mest lämpligt att inrätta en ny myndighet eller att utöka ansvaret hos en befintlig myndighet, såsom MSB. Livsmedelsverket skulle gärna sett en sådan analys för att bättre kunna bedöma och lämna synpunkter på hur vi och Sverige kan få bäst stöd inom det psykologiska försvaret.

Livsmedelsverket ser fördelar med bildandet av den nya myndigheten, men också ett antal risker förknippade med att flytta ansvaret från MSB och vill lyfta dessa så att den nya myndigheten kan arbeta förebyggande för att minimera dessa risker.

Som bevakningsansvarig myndighet med ansvar för frågor om livsmedel inklusive dricksvatten, som rör liv och hälsa, har Livsmedelsverket en viktig del i ansvaret för kriskommunikationen inom vårt område. Livsmedelsverket samverkar mycket med andra myndigheter och organisationer med angränsande ansvar. Den nya myndighetens arbete och ansvarsområde får inte innebära påfrestningar hos övriga myndigheter genom otydliga

2020-10-19

Dnr 2020/02205
Saknr 1.1.3

kontaktvägar, otydligt ansvar för samordning, eller ökad belastning med möten och nätverk för liknande frågor.

MSB har idag samordningsansvar på nationell nivå vid samhällsstörningar som olycka, kris eller krig. Vanliga kriser kan åtföljas av informationspåverkansförsök av olika slag. Därför befarar Livsmedelsverket att det kan innebära dubbelarbete för oss vid en kris om vi ska rapportera till både MSB och den nya myndigheten, och att ansvarsområden kan bli otydliga.

Själva inrättandet av en ny myndighet är också en tidskrävande och arbetsintensiv process, vilket i sig riskerar att försämra stödet till andra myndigheter under den tid som myndigheten upprättas och de första åren innan allt kommit på plats. Vid övergången är det viktigt att till exempel hålla igång de forum, nätverk och samarbeten som existerar i dag så att inte dessa avstannar på grund av övergången mellan MSB och den nya myndigheten, eller under den nya myndighetens startsträcka.

2.4 9.2.1 Skälen för utredningens förslag (Stödja, stärka, samordna och utveckla samhällets samlade motståndskraft inom det psykologiska försvaret)

Livsmedelsverket instämmer i problembeskrivningen att det finns ett behov av att utveckla Sveriges förmåga inom området psykologiskt försvar. Och att det arbete som bedrivs i dag behöver samordnas i större utsträckning.

2.5 9.2.3 Skälen för utredningens förslag (Identifiera, analysera och kunna möta otillbörlig informationspåverkan)

Det är bra och tydligt formulerat att ansvarsprincipen gäller och att varje myndighet äger sin kommunikation och hantering. Det är myndigheterna som kan bedöma riktighet i påståenden och normalbilden inom sina områden.

2.6 9.2.4. Sprida kunskap och löpande bidra till övriga berörda aktörers beredskap inom området

Livsmedelsverket ser positivt på förslaget att en myndighet ska ha ett samlat ansvar för att stärka olika myndigheters beredskap inom psykologiskt försvar. Det är ett värdefullt stöd eftersom den kunskap och resurser som krävs för att analysera eventuell påverkan inte kan finnas hos varje aktör.

Det är viktigt att denna instans kan hjälpa myndigheter med stöd som analys och strategier – inte bara under en händelse utan även förebyggande, till exempel genom att i förväg vara ett stöd vid kompetensutveckling av personal, planering för scenarion och framtagande av budskap.

2020-10-19

Dnr 2020/02205
Saknr 1.1.3**2.7 9.2.5 Skälen för utredningens förslag (Sprida kunskap och löpande bidra till övriga berörda aktörers beredskap inom området)**

De vore bra att förtydliga vad som avses med ”analys”, så att det är tydligt för andra aktörer vad de kan få hjälp med och i vilken omfattning den nya myndigheten kan utföra analysarbete åt andra aktörer, till exempel en enskild myndighet.

Ett särskilt fokus bör läggas på den påverkan som riskerar att hota demokratin, där t.ex. journalister och beslutsfattare kan vara särskilt utsatta.

Livsmedelsverket vill uppmärksamma att även talespersoner och företrädare för myndigheter kan nämnas i detta sammanhang. Om de som företräder myndighetsutövandet skräms till tystnad så hotas det demokratiska samtalet.

2.8 9.4.6. Skälen för utredningens förslag (Skyldighet att rapportera incidenter som avser informationspåverkan)

För att den nya myndigheten ska dels kunna ha en normalbild över den otillbörliga informationspåverkan som sker, dels kunna utveckla ett adekvat stöd bör det införas en bestämmelse som innebär att statliga myndigheter under regeringen ska till den nya myndigheten för psykologiskt försvar skyndsamt rapportera incidenter som avser otillbörlig informationspåverkan och som allvarligt kan påverka myndighetens förmåga att utföra sina uppgifter.

Livsmedelsverket önskar att det ska vara tydligt hur informationsdelning från den nya myndigheten till övriga myndigheter ska ske, eftersom vi förutsätter att det inte är en envägskontakt. Det kan till exempel finnas fördelar med att den nya myndigheten kommunicerar till andra myndigheter när de ser avvikelser som myndigheterna bör vara uppmärksamma på.

Samtidigt är det viktigt att varken den nya myndigheten, eller andra myndigheter, överrapporterar incidenter på ett sätt som kan innebära ett hot mot öppenhet och demokrati. Här bör den nya myndigheten vägleda övriga myndigheter i att hitta rätt nivå.

2.9 10.2 Nationellt centrum för psykologiskt försvar

Det är oklart varför det skulle behövas ett centrum för psykologiskt försvar inom myndigheten, när det psykologiska försvaret är kärnverksamheten för den nya myndigheten. Vad innebär centrumet i förhållande till myndighetens totala uppdrag, och varför föreslås just en centrumbildning när det finns många andra sätt att samverka på? På grund av dessa oklarheter kan Livsmedelsverket inte ge tydligare synpunkter på denna del av förslaget.

2020-10-19

Dnr 2020/02205
Saknr 1.1.3**2.10 10.2.1 Skälen för utredningens förslag (Nationellt centrum för psykologiskt försvar)**

Centrumet ska kunna sammanställa analyser och lägesbilder avseende hot, sårbarheter och risker samt åstadkomma en nationell kraftsamling genom samordnat och effektivt agerande, informationsdelning och kunskapsöverföring.

Det är otydligt hur detta relaterar till övrig samordning inom kris och civilt försvar som sker genom MSB. Under en kris kommer olika samordnande nätverk – som leds av MSB – att aktiveras. Blir hanteringen av informationspåverkan en del av den samordning som idag redan sker genom MSB eller ska myndigheterna samverka i två olika forum?

Livsmedelsverket vill betona värdet av att kunna samordna informationspåverkan med övrig kriskommunikation. Detta då kanalerna och metoderna ofta är desamma för att hantera en ”vanlig” kris och eventuell desinformation. Beskrivningen ovan verkar syfta på en situation när det ”bara” är en desinformationshändelse, men vid en kris kan vi behöva hantera desinformation samtidigt som annan krisinformation. Vi önskar att hanteringen av desinformationen och hanteringen av annan krisinformation i så fall kan ske inom samma nätverk i stället för i parallella processer.

2.11 12.2.2 MSB:s budgetunderlag för 2021–2023

Utveckling och införande av teknik, system samt tjänster till stöd för omvärldsbevakning, informationsinhämtning och analys som är specifikt anpassad för informationspåverkan.

Det framgår inte i utredningen om dessa system enbart kommer användas av den nya myndigheten eller om andra aktörer kommer kunna använda dem för egen omvärldsbevakning och analys. Livsmedelsverket anser att det skulle vara positivt om andra myndigheter kan använda systemen – eller åtminstone vissa delar av dem – eftersom det idag saknas resurser att utveckla ovanstående på egen hand. Det finns också mycket att vinna på att lära av varandra och tidigare händelser, på så vis kan systemen användas i ett utbildande syfte. Informationsdelning av detta slag måste naturligtvis ske på ett säkert sätt.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Annica Sohlström. I den slutliga handläggningen har deltagit områdescheferna Hanna Dufva, Eirikur Einarsson, Kristina Ohlsson och Mattias Åsander, stabschef Peyman Kia, kommunikationschef Christina Lindahl samt kommunikationsstrateg Sara Engström, föredragande.

Annica Sohlström

Sara Engström